

การระดมสมองเรื่อง

“Social Lab กลไกการส่งเสริมและสนับสนุนการบูรณาการการเรียนรู้ การวิจัย และการบริการวิชาการ เพื่อชุมชนและสังคม”

โดย คุณศุเรนทร์ ฐปนากร ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมและสนับสนุนมูลนิธิโครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริ มจร.

ในการประชุมสภามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ครั้งที่ 278 วันพุธที่ 5 ตุลาคม 2565

ณ ห้องประชุมประกาย ประจักษ์ศุภนิติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
และการประชุมผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (ระบบ Microsoft Teams)

.....

คุณศุเรนทร์ ฐปนากร ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมและสนับสนุนมูลนิธิโครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริ มจร. นำเสนอข้อมูล “Social Lab กลไกการส่งเสริมและสนับสนุนการบูรณาการการเรียนรู้ การวิจัย และการบริการวิชาการ เพื่อชุมชนและสังคม” โดยเชื่อมโยงกับข้อมูล “4 ทศวรรษ ประสบการณ์และการถอดบทเรียนพระจอมเกล้าธนบุรี เพื่อโครงการหลวง โครงการตามพระราชดำริฯ พันธกิจเพื่อชุมชนและสังคม” ที่ได้นำเสนอในการประชุมสภามหาวิทยาลัย ครั้งที่ 276 เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2565 โดยคุณสุเมธ ทานเจริญ ที่ปรึกษาศูนย์ส่งเสริมและสนับสนุนมูลนิธิโครงการหลวง และโครงการตามพระราชดำริ มีสาระสำคัญ ดังนี้

การทำงานที่มีส่วนร่วมกับสังคม (Social Engagement) เป็นเป้าหมายหนึ่งในการดำเนินงานของมหาวิทยาลัย ตามแผนกลยุทธ์ มจร. ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2565-2569) ตามยุทธศาสตร์หลัก 6 ประการ (Strategic Objective : SO) ใน SO 3 : เร่งพัฒนาระบบสนับสนุน Commercialization/Utilization งานวิจัยและนวัตกรรม มจร. และระบบนิเวศนวัตกรรมเพื่อสร้างคุณค่าและเพิ่มความเข้มแข็งให้ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมและชุมชนและสังคม (Accelerating Innovation & Impacts for Industry & Community) และ SO 6 : พัฒนามหาวิทยาลัยให้เกิดความสามารถสู่ความยั่งยืนที่ทำให้เกิดสมดุล (Cultivating Sustainability) ในมิติคนในสังคม (People) โลกที่เราอาศัย (Planet) และความรุ่งเรืองขององค์กร (Prosperity) มีคณะทำงานประสานงานแบบบูรณาการ โดยมี อาจารย์ธนิศสรณ์ จิระพรชัย เป็นประธานคณะทำงาน รศ. ดร.ยศพงษ์ ลออนวล ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายพัฒนาความยั่งยืน เป็นคณะทำงานและเลขานุการ โดยคณะทำงานทำหน้าที่ช่วยขับเคลื่อนให้เกิดการบูรณาการและปฏิบัติตามนโยบายด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืนของมหาวิทยาลัย มีหน่วยงานสำคัญ 3 หน่วยงาน ได้แก่ ศูนย์ส่งเสริมและสนับสนุนมูลนิธิโครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริ สังกัดสถาบันพัฒนาและฝึกอบรมโรงงานต้นแบบ ศูนย์วิจัยและบริการเพื่อชุมชนและสังคม สังกัดสำนักวิจัยและบริการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสำนักงานมหาวิทยาลัยสัมพันธ์ สังกัดสำนักงานอธิการบดี สนับสนุนการดำเนินงานร่วมกับชุมชนและสังคม มีการมอบหมายงาน ติดตาม รายงานผลการดำเนินงานแต่ละพื้นที่ให้กับผู้บังคับบัญชาตามลำดับ

การทำงานร่วมกับชุมชนและสังคม แบ่งกลุ่มพื้นที่การทำงาน (Area Base) ตามรูปแบบการบริหารจัดการ เป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่ม 1 พื้นที่ปฏิบัติงานที่ มจร. มีศูนย์/หน่วยประสานงานพื้นที่ มีนักวิจัยทำงานเต็มเวลา ได้แก่ พื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง จังหวัดเชียงใหม่ มีศูนย์ประสานงานร่วมระหว่าง มจร. กับ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา และในอำเภออมก๋อย และหน่วยประสานงานในพื้นที่อำเภอป่าสัก จังหวัดน่าน

กลุ่ม 2 พื้นที่ปฏิบัติงานที่ มจร. ทำงานร่วมกับวิสาหกิจชุมชน คนในพื้นที่ เพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ให้ดีขึ้น มีอาจารย์ นักวิจัย ลงพื้นที่ทำโครงการและติดตามงานอย่างสม่ำเสมอ จำคณในพื้นที่เป็นลูกจ้างในโครงการ พื้นที่ปฏิบัติงาน ได้แก่ อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ และอำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร

กลุ่ม 3 พื้นที่ปฏิบัติงานที่นักวิชาการทำกิจกรรมและสนับสนุนทางวิชาการร่วมกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่ เช่น พื้นที่นาแห้ว จังหวัดเลย กลุ่มโรงเรียนที่ประสภภัยสึนามิ จังหวัดพังงา กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม จังหวัดศรีสะเกษ โรงเรียนบ้านนายาว จังหวัดฉะเชิงเทรา และพื้นที่ฮาลาบาล จังหวัดนราธิวาส

กลุ่ม 4 พื้นที่ปฏิบัติงานรอบพื้นที่ มจร. ได้แก่ บางมด ทุ่งครุ บางขุนเทียน และสำนักเคเอกซ์ (KX)

กลุ่ม 5 พื้นที่ปฏิบัติงานในลักษณะ Program Base เช่น EEC (Eastern Economic Corridor) 1T1U (หนึ่งตำบล หนึ่งมหาวิทยาลัย) โครงการวิทยาศาสตร์ในโรงเรียน

มจร. กกับการสนับสนุนงานโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พื้นที่อมก๋อย แม่สะเรียง แม่ฮ่องสอน

การสนับสนุนงานโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ในแต่ละพื้นที่มีโจทย์ปัญหาแตกต่างกัน โดยเฉพาะปัญหาการขาดโอกาสการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานของรัฐ ขาดโอกาสทางการศึกษา สภาพเศรษฐกิจส่วนแบ่งทางการตลาดที่จำกัด การแก้ปัญหาจึงขึ้นอยู่กับบริบทและเงื่อนไขสภาพแวดล้อมของพื้นที่นั้นๆ ตัวอย่างพื้นที่อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประชาชนในพื้นที่ยากจน ขาดโอกาสการเข้าถึงความต้องการพื้นฐานของรัฐ ระบบโรงเรียนไม่ได้รับการพัฒนา แต่มีพื้นที่จำนวนมาก การแก้ปัญหาจึงเน้นด้านการผลิตอาหารโปรตีนในพื้นที่ ส่งเสริมการเลี้ยงไก่ ปลาพื้นเมือง ด้านสาธารณสุข มีนักวิจัยในพื้นที่ทำงานร่วมกับคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต และคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สนับสนุนการพัฒนาสมรรถนะ ความสามารถของอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) สร้างกลไกการดูแลสุขภาพและสุขภาวะของชุมชนในพื้นที่ก่อนส่งต่อมาที่โรงพยาบาลอำเภอ (ซูเปอร์ อสม.) รวมทั้งบริหารจัดการระบบไฟฟ้าเพื่อสนับสนุนกิจกรรมด้านสาธารณสุขในพื้นที่ ติดตั้ง solar cell สิ่งเหล่านี้เป็นการนำความรู้ด้านวิชาการแก้ปัญหาในแต่ละพื้นที่ เพื่อพัฒนาชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม

มจร. กกับการทำงานสนับสนุนโครงการตามพระราชดำริฯ พื้นที่จังหวัดน่าน

การทำงานสนับสนุนโครงการตามพระราชดำริฯ พื้นที่จังหวัดน่าน ช่วงทศวรรษแรกปี 2540 ดำเนินงานร่วมกับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในสมัย รศ. ดร.คุณหญิงสุมณฑา พรหมบุญ ดำรงตำแหน่งอธิการบดี และหน่วยงานภาคี ได้แก่ ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ (BIOTEC) ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC) ร่วมแก้ไขปัญหา เน้นการพัฒนาคนและส่งเสริมด้านการศึกษา โดยพัฒนาความรู้ให้กับครูในพื้นที่ เพื่อให้เด็กในชุมชนมีการศึกษาที่ดีขึ้น ต่อมาครั้งทศวรรษปี 2540 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ทรงจัดตั้งศูนย์ภูฟ้าพัฒนา ปลายทศวรรษปี 2540 ทรงรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมในพระราชานุญาตฯ ให้เด็กกลุ่มยากจนที่ไม่มีโอกาสเข้าเรียนได้บวชเณร มีอาหารกิน โดย มจร. และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ช่วยจัดทำหลักสูตรสำหรับพระให้มีความรู้จนจบปริญญาโท

นอกจากการพัฒนาคนแล้ว ปัจจุบันการทำงานร่วมกับชุมชนพื้นที่จังหวัดน่าน คือ การสร้างความมั่นคงด้านอาหาร พัฒนาอาชีพ ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน โดยเน้น 4 เรื่อง ได้แก่ 1) การเพิ่มผลผลิตข้าวไร่ ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบริสุทธิ์ที่ให้ผลผลิตสูง 2) การสร้างอาชีพทางเลือกให้กับคนพื้นที่สูง ส่งเสริมการเลี้ยงไก่ ปลาพื้นเมือง การปลูกผักเมืองหนาว ไม้ดอกไม้ประดับ สตรอเบอรี่ รวมถึงการแปรรูปผลผลิต 3) การพัฒนาคน ออกแบบการเรียนรู้ STEM มีการทำงานร่วมกับสภาภาคไทย กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา จัดทำโครงการพุดอ่านเขียนไทย ให้กับเด็กนักเรียนและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร พัฒนาทักษะ Re-skill/Up-skill คนวัยทำงานที่กลับถิ่นเพื่อสร้าง Local Change Agent พัฒนาสมรรถนะเกษตรกรในพื้นที่ พัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มคนชาติพันธุ์มลาบรีห้วยลู่ และ 4) การสร้างงานบริการวิชาการ และกิจกรรมทางวิชาการในเรื่องอื่นๆ นอกจากนี้ การท่องเที่ยวในอำเภอบ่อเกลือมีมูลค่าสูงมาก มจร. ได้จัดทำโครงการเพื่อให้คนในพื้นที่มีอาชีพ ผลิตแหล่งอาหาร และมีส่วนแบ่งทางการตลาดจากธุรกิจการท่องเที่ยว ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น

มจร. กับโรงเรียนเพื่อสนับสนุนแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริฯ

งานมหาวิทยาลัยกับโรงเรียนเพื่อสนับสนุนแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ ในพื้นที่อื่นนอกจากจังหวัดน่านแล้ว มจร. มีนักวิชาการช่วยสร้างความสามารถของครู จัดทำหลักสูตร STEM และส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมพระราชทานนายาว จังหวัดฉะเชิงเทรา และกลุ่มโรงเรียนประสพพิบัติภัยสึนามิ จังหวัดพังงา และยังมีบทบาทสำคัญในการจัดทำโครงการสอนเสริมเพื่อปรับพื้นฐานการศึกษานักเรียนในพระราชานุเคราะห์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ (ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2560) เพื่อให้นักเรียนยากจนระดับมัธยมปลายในพระราชานุเคราะห์ เตรียมความพร้อมการเรียนรู้ สร้างทักษะชีวิต พร้อมเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย จากการติดตามผลพบว่า การปรับพื้นฐานเตรียมความพร้อมเป็นส่วนหนึ่งซึ่งช่วยให้นักเรียนสำเร็จการศึกษามากกว่า 40% และมีการติดตามการหางานทำ การประกอบอาชีพของผู้สำเร็จการศึกษาด้วย

Social Lab การทำงานในพื้นที่อื่นๆ

▪ มจร. กับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

มจร. พัฒนาวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ สร้างอาชีพ ส่งเสริม สร้างมาตรฐานการผลิต และการตลาด เช่น พื้นที่อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร ส่งเสริมผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือสี่ธรรมชาติ มีนักวิชาการศึกษาการปลูกมันสำปะหลังว่าพันธุ์ใดเหมาะสมกับพื้นที่ พื้นที่อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ จัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนโรงงานอาหารหลวงสำเร็จรูปอำเภอโนนดินแดง มีการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จากข้อมูลในปี 2552-2560 พบว่า การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ ทำให้เกิดรายได้มากกว่า 80% กลับคืนสู่ชุมชนในรูปแบบค่าจ้างงาน ค่าวัตถุดิบ และค่าผลิตภัณฑ์ โดยมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง อัตราส่วนของการกระจายรายได้ต่องบประมาณที่ มจร. สนับสนุน มีค่า 2.53 : 1 และ 3.22 : 1 ในปี 2559 และปี 2560 ตามลำดับ ในพื้นที่นาแก้ว จังหวัดเลย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาสงครามสมรภูมิมิรมเกล้า เกิดความไม่มั่นคงในพื้นที่ มจร. เข้าไปช่วยส่งเสริมการปลูกสตอเบอรี่ มะเขือเทศ ทำให้ชุมชนมีอาชีพและมีรายได้ มีความเป็นอยู่ดีขึ้น พื้นที่ ฮาลา-บาลา จังหวัดนราธิวาส จัดทำโครงการจัดการพลุกษศาสตร์อาหารพื้นบ้านและธนาคารอาหารชุมชน

▪ มูลนิธิโครงการหลวง เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน แม่ฮ่องสอน พะเยา 4 สถานีเกษตรหลวง 34 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวง

การทำงานในพื้นที่มูลนิธิโครงการหลวง ภาคเหนือ มจร. พัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรมูลค่าสูง โดยใช้ความรู้ทางวิชาการ 3E4A : engineering-energy-environment for agriculture มีกลุ่ม smart farm กลุ่มงานด้านพลังงานสะอาดและเสริมสร้างเสถียรภาพด้านพลังงาน และยังเป็นที่ยอมรับให้กับอาจารย์ นักวิจัย และนักศึกษาของ มจร. รวมทั้งมีโครงการ Education Spectrum RUN Model พัฒนา Re-skill/Up-skill ให้กับบุคลากรในศูนย์/สถานีของมูลนิธิโครงการหลวง โดย มจร. ร่วมกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา จัดทำหลักสูตรพัฒนาทักษะอาชีพ ตอบกลุ่มเป้าหมายประชาชนบนพื้นที่สูง

นอกจากนี้ มจร. ร่วมกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ดำเนินงานด้าน smart farm ภายใต้โจทย์จากโครงการหลวง เป็นโครงการวิจัยและพัฒนาการผลิตสตอเบอรี่ภายใต้ระบบโรงเรือนอัจฉริยะและระบบการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวเพื่อเพิ่มผลผลิตและยกระดับคุณภาพสตอเบอรี่ตลอดห่วงโซ่มูลค่าเพิ่มที่เหมาะสมกับพื้นที่สูง ได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิโครงการหลวงและสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.)

▪ โครงการมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม พื้นที่ราชบุรี

โครงการมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม พื้นที่ราชบุรี ดำเนินงานหลายมิติ ได้แก่ งานพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยเฉพาะโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน โรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษา

งานร่างบัวโมเดล งานอุทยานธรรมชาติวิทยา ตามพระราชดำริฯ อำเภอสวนผึ้ง และสนับสนุนงานวิชาการเพื่อสร้างและพัฒนาอาชีพให้กับชุมชน จัดทำโครงการ Zero Dropout ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากบริษัท แสตนคิริ จำกัด (มหาชน) ให้ความช่วยเหลือเด็กที่หลุดจากระบบโรงเรียน สร้างโมดูลภาษาไทย ลดสถานะถดถอยทางการเรียนรู้ โมดูลทักษะอาชีพ ไฟฟ้าเบื้องต้น เป็น area based education จัดทำโครงการการพัฒนาาระบบอาสาสมัครการศึกษาหมู่บ้าน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา สร้างโอกาส การประกอบอาชีพ และลดความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ชายขอบ นอกจากการพัฒนาด้านการศึกษาแล้ว มจร. นำความรู้ทางวิชาการในพื้นที่ต่อยอดเป็นงานวิจัยสร้างอาชีพให้กับชุมชนและสังคม เช่น การเลี้ยงผึ้ง การปลูกผักอินทรีย์ การแปรรูปมะพร้าว น้ำหอม การทำหัวไชโป้ว การเพิ่มยีนมันสำปะหลังพัฒนาเกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง

■ โครงการมหาวิทยาลัยกับชุมชนและสังคม พื้นที่บางมด-บางขุนเทียน

พื้นที่เป้าหมายของโครงการ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร (ทุ่งครุ ราษฎร์บูรณะ บางขุนเทียน จอมทอง บางบอน หนองแขม ภาษีเจริญ) ภายใต้แนวคิดพัฒนาคุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม และการพึ่งตนเองของเกษตรกรรายย่อย ผ่านกลไกการทำวิจัย ถ่ายทอดเทคโนโลยี บริการวิชาการ การเรียนการสอน การฝึกงานของนักศึกษา และเครือข่ายพันธมิตรทั้งภายในและภายนอก มจร. ดังตัวอย่างการจัดทำระบบมาตรฐานสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) เช่น ส้มบางมด ลิ้นจี่บางขุนเทียน ฟาร์มแพะ ทำงานร่วมกับชาวบ้านริมคลองบางมด เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวมีกิจกรรมต่างๆ สร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบได้ทำวิจัยการปรับตัวของคนในชุมชนริมคลองให้พร้อมรับมือกับวิกฤติต่างๆ มีหน่วยงานเครือข่ายหลายหน่วยงาน และมีกรอบแนวคิด คือ การสร้างคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนริมน้ำที่ดี เชื่อมต่อการขนส่งจากคลองสู่แม่น้ำ และเมือง ในระบบที่ใหญ่ขึ้น สำหรับพื้นที่บางขุนเทียน นำ Alpha Engineering ไปดำเนินงานเพื่อตอบโจทย์การพัฒนาอาชีพ พัฒนาและถ่ายทอดกระบวนการการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง การตรวจสอบคุณภาพน้ำ การสร้างระบบนิเวศน์ เพื่อเพิ่มผลผลิตและสร้างการปรับตัวเพื่อรับมือกับสภาพแวดล้อม

■ งานบริการวิชาการสู่สังคม โรงเรียน ชุมชน คณะวิทยาศาสตร์ และคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี

โครงการบริการวิชาการสู่สังคม โรงเรียน ชุมชน โดยคณะวิทยาศาสตร์ และคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี มจร. นำความรู้ทางวิชาการช่วยยกระดับการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ เช่น โครงการมหาวิทยาลัยเด็ก โครงการวิทยาศาสตร์อาสา โครงการวิทยาศาสตร์ในโรงเรียน สำหรับคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี จัดทำโครงการเสริมประสบการณ์นักศึกษาทุนนวัตกรรมสายอาชีพชั้นสูง พื้นที่ภาคกลาง-ตะวันออก โครงการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายการจัดการศึกษาสายอาชีพร่วมกับวิทยาลัยเทคนิคปว และวิทยาลัยการอาชีพโนนดินแดง โครงการพัฒนาคูและนักศึกษาผ่านการจัดการเรียนรู้แบบความท้าทายเป็นฐาน (FIET CBL) ของสถานศึกษาสายอาชีพในพื้นที่จังหวัดน่าน โดยให้นักเรียนยากจนที่มีข้อจำกัดหลายด้านมาเรียนสายเทคนิคอาชีพเพื่อเป็นทางเลือกในการประกอบอาชีพ และยังมีโครงการพัฒนาครูช่าง ปั่นครูเป็น coach

■ โครงการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพคนพิการและผู้สูงอายุ

โครงการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพคนพิการและผู้สูงอายุ ดำเนินการตั้งแต่ปี 2557 เป็นการบริการวิชาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ เตรียมความพร้อมการทำงานในสถานประกอบการ สร้างอาชีพ อีกทั้งเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ผลผลิตของโครงการ สามารถสร้างอาชีพให้กับคนพิการที่เข้าร่วมอบรมโดยมีการจ้างงานจากผู้ประกอบการภาคอุตสาหกรรมมากกว่า 40%

งาน Social Lab มจร. เป็นงานที่มีความหมาย เป็นห้องเรียนแห่งการเรียนรู้และการพัฒนานักศึกษาสามารถสร้าง soft skill นอกจากนี้ ประเด็นปัญหาในพื้นที่ทำงานนำมาเป็นโจทย์วิจัยของนักศึกษาและอาจารย์ที่ปรึกษา มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ Social Champ (Change Agent Marker Program) ร่วมกับ University of Missouri รวมทั้ง

เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ให้กับอาจารย์ นักวิจัย บุคลากร ที่เข้าทำงานใหม่ ผ่านโปรแกรมการอบรม New Academic Staff/Onboarding เพื่อให้ทราบบทบาทและหน้าที่และเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนการทำงานให้กับชุมชนและสังคม

สรุปการอภิปรายของกรรมการสภามหาวิทยาลัย

กรรมการสภามหาวิทยาลัย ให้ความสนใจการนำเสนอ “Social Lab กลไกการส่งเสริมและสนับสนุนการบูรณาการ การเรียนรู้ การวิจัย และการบริการวิชาการ เพื่อชุมชนและสังคม” และมีข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. นางเตือนใจ ดีเทศน์ กรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเห็นว่า มจร. ทำ Social Lab เกือบทุกพื้นที่ของโครงการหลวง ส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจมูลค่าสูง ขอสอบถามว่า มจร. มีแนวทางส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจมูลค่าสูงที่อยู่ร่วมกับป่าต้นน้ำเพื่อรักษาความหลากหลายทางชีวภาพหรือไม่ รวมถึงการวิจัยเกี่ยวกับสรรพคุณของน้ำผึ้งในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ ต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ หรือใช้ในการแพทย์ ให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล เพื่อให้เกษตรกรเลี้ยงผึ้งควบคู่กับการทำสวนผลไม้โดยไม่ต้องใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช จะช่วยเพิ่มคุณภาพ เพิ่มผลผลิตของสวนผลไม้ด้วย

2. ศ.เกียรติคุณ นพ.รัชตะ รัชตะนาวิน กรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิ ชี้ชมวิสัยทัศน์ มจร. ที่ให้ความสำคัญการพัฒนาอย่างยั่งยืน Sustainable Development Goals 17 เป้าหมาย มีการมอบหมาย ติดตาม กำกับงาน โดยรองอธิการบดีฝ่ายแผนและสารสนเทศ และผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายพัฒนาความยั่งยืน การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องเข้าถึงชุมชนท้องถิ่นโดย มจร. มีบทบาทสำคัญในการนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ช่วยส่งเสริมสนับสนุน

ในการนี้ โครงการประสานงานการวิจัยเพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน ภายใต้ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือเรียกว่า SDG Move สังกัดคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีหลายหน่วยงานร่วมดำเนินงานกับกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม จัดตั้งโครงการ Reinventing University for SDGs มีวัตถุประสงค์ 1) ช่วยขับเคลื่อน SDGs 2) ให้มหาวิทยาลัยเป็นผู้นำขับเคลื่อน SDGs และ 3) สร้างความร่วมมือของเครือข่ายมหาวิทยาลัยด้าน SDGs เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กิจกรรมที่ดำเนินการแล้ว เช่น การจัดทำหลักสูตร การอบรม การติดตามตัวชี้วัดการดำเนินงาน SDGs การส่งเสริมสถาบันอุดมศึกษา ร่วมกันขับเคลื่อน SDGs ท้องถิ่น โดยมี 10 มหาวิทยาลัยนำร่องเข้าร่วมโครงการ หาก มจร. เข้าร่วมโครงการนี้ อาจทำให้ Impact Ranking จากการจัดลำดับของ Time Higher Education ดีขึ้นอีก

3. นายเชมทัต สุคนธสิงห์ กรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเห็นว่า มจร. มีองค์ความรู้และเครือข่ายทางสังคมมาก การอนุรักษ์พลังงานและการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าของชุมชนรอบพื้นที่มหาวิทยาลัยเป็นโครงการที่ควรสนับสนุน ในเบื้องต้น ได้หารือกับคณะพลังงานสิ่งแวดล้อมและวัสดุ คณะทรัพยากรชีวภาพและเทคโนโลยี และบัณฑิตวิทยาลัยการจัดการและนวัตกรรม เพื่อดำเนินงานซึ่งจะให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ทำงานวิจัยรอบพื้นที่บางมด บางขุนเทียน ราชบุรี และอาจทำให้มีจำนวนนักศึกษาเพิ่มขึ้น หรือได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยในพื้นที่มากขึ้น

4. รศ. ดร.คุณหญิงสุมนิตา พรหมบุญ กรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิ เสนอแนะว่า มจร. ส่งเสริมสนับสนุน การทำงานเพื่อชุมชนและสังคม มีความรู้ ประสบการณ์มาก การพัฒนาความเป็นอยู่ คุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ให้ดีขึ้นเป็นโจทย์สำคัญ หาก มจร. นำองค์ความรู้มาช่วยชุมชนท้องถิ่นจังหวัดราชบุรีซึ่งเป็นจังหวัดที่มีพื้นฐานเกษตรกรรม ส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่ทำการเกษตรสมัยใหม่ (smart farming) สนับสนุนให้ลูกหลานของเกษตรกรพัฒนาความรู้เรื่อง smart farming หรืออาชีพที่มีความเกี่ยวข้องกับการเกษตร จะทำให้เกิดการสืบทอด ลูกหลานเกษตรกรไม่ทิ้งถิ่นฐาน รักษาความเป็นเกษตรกรรมในพื้นที่ไม่ให้ล่มสลายได้

5. ดร.ธาริษา วัฒนเกส กรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเห็นว่า การทำงานร่วมกับชุมชนและสังคม สิ่งสำคัญ คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ให้ดีขึ้น สามารถเข้าถึงปัจจัยพื้นฐานและโอกาสด้านสังคมต่างๆ เมื่อสร้างคุณภาพ พัฒนาชุมชนนั้นๆ แล้ว จึงพัฒนาพื้นที่อื่นต่อไป การสร้างความยั่งยืนต่อเนื่องจะอย่างไร

สามารถ scale up หรือไม่ และอาจมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานข้ามโครงการกับหน่วยงานอื่น เพื่อ มจธ. จะทราบ สิ่งที่ขาดหายไป และช่วยสนับสนุนพื้นที่นั้นๆ ได้ ดังนั้น การ scale up อย่างมั่นคงและยั่งยืนเป็นสิ่งที่จะต้องทำ นอกจากนี้ อาจารย์ นักวิจัย บุคลากร ที่ทำงานร่วมกับชุมชนในพื้นที่ เป็นการทำงานด้วยความสมัครใจ หรือต้องปฏิบัติงานกับ มหาวิทยาลัยอย่างไร

6. คุณศุเรนทร์ ฐปนางกูร ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมและสนับสนุนมูลนิธิโครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริ มจธ. ชี้แจง ดังนี้

การพัฒนาอาชีพจากเกษตรมูลค่าสูงเป็นเป้าหมายสำคัญในการดำเนินงานควบคู่กับการพัฒนาความรู้ การเพิ่มสมรรถนะของคนในพื้นที่ สิ่งที่ มจธ. ต้องการ คือ การสร้างอาชีพที่ทำแล้วประสบความสำเร็จ เช่น การปลูกข้าวโพดได้ผลผลิตมากกว่าเดิม 10 เท่า ซึ่งเป็นโจทย์ท้าทายมาก เนื่องจากการนำความรู้ทางวิชาการ เทคโนโลยี ช่วยสนับสนุนการทำงาน ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและบริบทของสภาพแวดล้อม รวมทั้งการยอมรับของคนในพื้นที่ด้วย เรื่องเกษตรมูลค่าสูงยังทำอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างพื้นที่จังหวัดน่าน หมู่บ้านกอก่าง ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกสตรอเบอรี่ ผักเมืองหนาว โดยไม่มีการปลูกข้าวโพดซึ่งเป็นไปตามโจทย์ที่กำหนดไว้ และมีโครงการสวมหมวกให้เกษตรกรร่วมกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วิธีการฟื้นฟูป่าอย่างถูกวิธีและยั่งยืน นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานอื่นช่วยส่งเสริมการทำงานในพื้นที่ เช่น สถาบันเค อะโกร-อินโนเวท ภายใต้มูลนิธิสิริกรไทย ได้หารือกับ มจธ. ต้องการทำเกษตรมูลค่าสูงเรื่องพืชสมุนไพร ซึ่งมีความท้าทายเช่นกัน ส่วนการเลี้ยงผึ้ง รศ. ดร.อรวรรณ ดวงภักดี มีความเชี่ยวชาญด้านวิชาการมาก ปัจจุบันได้ต่อยอดสร้างมูลค่าและประโยชน์กับสาธารณสุขในโรงพยาบาล อาจนำเสนอข้อมูลในโอกาสต่อไป

เป้าหมายของการทำงาน Social Lab ต้องพัฒนาชุมชนและสังคมให้มีความพร้อม เข้มแข็ง อย่างรวดเร็ว จากประสบการณ์การทำงานในหลายพื้นที่จะเป็น dynamic กล่าวคือ เมื่อชุมชนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น จะมีปัญหาอื่นเกิดขึ้น เช่น ยาเสพติด ดังนั้น ต้องปรับตัวให้ทันกับโจทย์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่

การทำงานร่วมกับเครือข่ายอื่น มจธ. ยินดีที่จะทำงานร่วมกับ SDG Move แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับมหาวิทยาลัยต่างๆ รวมทั้งหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เช่น คณะ/สถาบัน นักศึกษา และชุมชนรอบมหาวิทยาลัย เพื่อแก้ปัญหาด้านพลังงานตามที่นายเชมทัต สุคนธ์สิงห์ กรรมการสภามหาวิทยาลัยผู้ทรงคุณวุฒิ ให้ข้อเสนอแนะ หรือพื้นที่อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ และพื้นที่ราชบุรี ซึ่งวางแผนเน้นเรื่องการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในระบบเกษตร สร้างความมั่นคงทางเกษตรกรรมเพื่อให้เป็นอาชีพอย่างยั่งยืนและสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับกลุ่มคนเปราะบาง โดยเฉพาะกลุ่มคนยากจนได้

การ scale up เป็นสิ่งที่ มจธ. ดำเนินการเช่นกัน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจฐานราก นำมาสู่การให้ทุนวิจัยในรูปแบบการทำงานเชิงพื้นที่ ผ่านหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนา ระดับพื้นที่ (บพท.) หน่วยบริหารและจัดการทุนวิจัยด้านการพัฒนากำลังคน และทุนด้านการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา การวิจัยและการสร้างนวัตกรรม (บพค.) โดยนักวิจัยต้องจัดทำโครงการพัฒนาความสามารถของชุมชนในพื้นที่ สร้างอาชีพอย่างมั่นคงและยั่งยืน ตามกลไกที่รัฐกำหนดเพื่อนำโจทย์ของพื้นที่ถ่ายทอดและสามารถ scale up ได้

ด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล มจธ. มีนักวิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย ทำงานในพื้นที่เต็มเวลา และจะนำโจทย์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ สื่อสารกลับมายังมหาวิทยาลัย เพื่อให้อาจารย์ นักศึกษา มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา เป็นการทำงานหลายมิติ

7. ผศ. ดร.ประเสริฐ คันธมานนท์ รองอธิการบดีอาวุโสฝ่ายบริหาร ให้ข้อมูลว่า ในด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน มจธ. เป็นหนึ่งในเครือข่ายมหาวิทยาลัยยั่งยืนแห่งประเทศไทย (Sustainable University Network of Thailand : SUN Thailand) โดยมี 40 กว่าสถาบันร่วมเป็นเครือข่าย มีวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ขับเคลื่อนให้ทุกมหาวิทยาลัย เป็นพื้นที่การศึกษาแห่งความยั่งยืนภายใต้กรอบ SDGs นอกจากนี้ มจธ. ยังมีความร่วมมือกับต่างประเทศ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ SDGs Campus และมีโครงการต่างๆ ที่ทำร่วมกัน ซึ่งดำเนินการมานานแล้ว

8. รศ. ดร.สุวิทย์ แซ่เตีย อธิการบดี ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า มจธ. มีการ scale up งานที่มีความสำเร็จมีความต่อเนื่องยั่งยืนหลายปีแล้ว ขณะนี้เน้นการดำเนินงานเรื่อง Zero Dropout เพื่อไม่ให้เด็กหลุดจากระบบโรงเรียน ซึ่งจะนำไปพัฒนาในพื้นที่อื่นๆ ด้วย โดยต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ต้องมีคนทำงาน งบประมาณ และมีกลไกที่ยืดหยุ่นที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ

สำหรับสถาบันเค อะโกร-อินโนเวท ภายใต้มูลนิธิกสิกรไทย ต้องการสร้างเกษตรมูลค่าสูง โดยเน้นการปลูกพืชสมุนไพรในพื้นที่ ต่อยอดผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพ ยาบารุงจากสมุนไพร ได้รับการยอมรับอย่างเป็นสากล เป็นอีกกลไกที่จะช่วยพัฒนาชุมชนในพื้นที่ได้

ศ.เกียรติคุณ ดร.ยงยุทธ ยุทธวงศ์ นายกสภามหาวิทยาลัยและกรรมการสภามหาวิทยาลัย ขอขอบคุณ คุณสุเรนทร์ ฐปนางกูร ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมและสนับสนุนมูลนิธิโครงการหลวงและโครงการตามพระราชดำริฯ ซึ่งนำเสนอเรื่องราวแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ “Social Lab กลไกการส่งเสริมและสนับสนุนการบูรณาการการเรียนรู้ การวิจัย และการบริการวิชาการ เพื่อชุมชนและสังคม” ณ โอกาสนี้